

Цивільне право і цивільний процес

УДК 347.12:347.991(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20609457>

Зловживання цивільними правами: доктринальні підходи, форми та механізми обмеження у практиці Верховного Суду і ЄСПЛ

Бельо Людмила Юїївна,

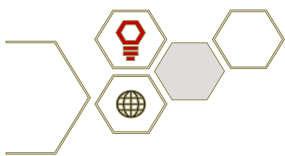
старший викладач кафедри загальноправових дисциплін, Національний університет «Одеська морська академія» м. Одеса, вул. Дідріхсона, 8, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-1797-8203>

Антоненко Уляна Володимирівна,

здобувачка вищої освіти 2-го курсу Національний університет «Одеська морська академія» м. Одеса, вул. Дідріхсона, 8, Україна, <https://orcid.org/0009-0002-8298-966X>

Прийнято: 16.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

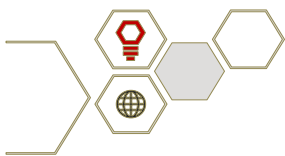
Анотація. Сучасна правозастосовна практика дедалі частіше фіксує ситуації, коли учасники правовідносин, діючи формально в межах закону, використовують належні їм суб'єктивні права не за призначенням, а як інструмент для завдання шкоди іншим особам, затягування судових процесів, уникнення відповідальності або приховування майна. Це явище, відоме як «зловживання правом», створює розрив між «буквою» та «духом» закону,

підриває принципи добросовісності, справедливості та верховенства права. Попри законодавче закріплення заборони зловживання правом у ст. 13 Цивільного кодексу України та загальних засад цивільного законодавства, на практиці залишається низка невирішених питань: відсутнє легальне визначення шикани, не уніфіковано підходи до кваліфікації окремих форм зловживання, а механізми реагування суду часто є недостатньо ефективними, особливо в умовах воєнного стану, коли кількість недобросовісних маніпуляцій зростає.

У науковій та правозастосовній практиці досі відсутня єдина доктринальна позиція щодо правової природи зловживання правом. Водночас спостерігається поширення новітніх форм такого зловживання, зокрема в цифровому середовищі. Потребує належної адаптації національне правозастосування до стандартів ЄСПЛ, який послідовно виробляє критерії оцінки зловживання правом на подання заяви та забороняє використання конвенційних прав для цілей, що суперечать демократичним цінностям. Крім того, активно формується практика Верховного Суду, який у низці постанов визначив ознаки процесуального зловживання, розмежував зловживання матеріальними та процесуальними правами, а також конкретизував підстави для визнання правочинів фраздаторними. Зазначені обставини зумовлюють необхідність комплексного аналізу доктринальних підходів, форм зловживання та механізмів їх обмеження у світлі практики Верховного Суду і ЄСПЛ, чому й присвячена ця стаття.

Ключові слова: зловживання цивільними правами, шикана, сутяжництво, фраздаторні правочини, добросовісність, практика Верховного Суду, ЄСПЛ.

Abuse of Civil Rights: Doctrinal Approaches, Forms, and Mechanisms of Restriction in the Practice of the Supreme Court and the ECHR

Liudmyla Belo,

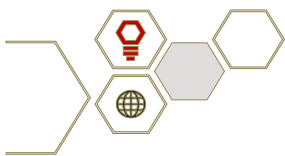
Senior Lecturer at the Department of General Legal Disciplines,
National University "Odesa Maritime Academy", 8 Didrikhsona
St, Odesa, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-1797-8203>

Ulyana Antonenko,

2nd-year Higher Education Student National University "Odesa Maritime
Academy" 8 Didrikhsona St, Odesa, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0002-8298-966X>

Abstract: Contemporary legal practice increasingly encounters situations in which parties to legal relationships, while formally acting within the law, use their subjective rights not for their intended purpose, but as a tool to cause harm to others, delay court proceedings, evade liability, or conceal assets. This phenomenon, known as “abuse of rights,” creates a disconnect between the “letter” and the “spirit” of the law, undermining the principles of good faith, justice, and the rule of law. Despite the legislative prohibition of abuse of rights enshrined in Article 13 of the Civil Code of Ukraine and the general principles of civil legislation, a number of unresolved issues remain in practice: there is no legal definition of vexatious litigation, approaches to classifying specific forms of abuse are not standardized, and the court’s response mechanisms are often insufficiently effective, especially under martial law, when the number of bad-faith manipulations is on the rise.

In academic and legal practice, there is still no unified doctrinal position on the legal nature of the abuse of rights. At the same time, new forms of such abuse are becoming increasingly prevalent, particularly in the digital environment.

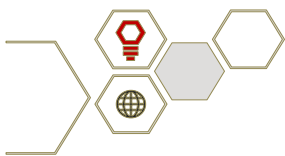
National law enforcement requires proper adaptation to the standards of the European Court of Human Rights, which consistently develops criteria for assessing abuse of the right to file a complaint and prohibits the use of Convention rights for purposes contrary to democratic values. In addition, the Supreme Court is actively developing its case law, having defined the characteristics of procedural abuse in a series of rulings, distinguished between the abuse of substantive and procedural rights, and specified the grounds for recognizing legal acts as fraudulent. These circumstances necessitate a comprehensive analysis of doctrinal approaches, forms of abuse, and mechanisms for their limitation in light of the practice of the Supreme Court and the ECHR, which is the subject of this article.

Keywords: abuse of civil rights, chicane, vexatious litigation, fraudulent transactions, good faith, the practice of the Supreme Court and the ECHR.

Постановка проблеми. Проблематика зловживання цивільними правами належить до «вічних» у цивілістиці, оскільки відображає фундаментальне напруження між формальною правомірністю дій та їхньою соціальною шкідливістю. Сучасний стан цивільного обороту засвідчує не лише кількісне зростання таких випадків, а й якісне ускладнення їхніх форм, що вимагає адекватних інструментів розпізнавання та припинення.

В українській науці відсутнє єдине визначення зловживання правом, а його аналіз крізь призму взаємодії національної практики та стандартів ЄСПЛ залишається фрагментарним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку концепції зловживання правом зробили такі дослідники, як О. Б. Ганьба, М. О. Стефанчук, Т. Т. Полянський, О. О. Кот, В. В. Рєзнікова, О. О. Мілетич та інші. Фундаментальне значення для розуміння генези цього інституту мають праці представників римського приватного права (Гай, Цельс) та класиків німецької цивілістики (Ю. Барон, Б. Віндшейд). Напрацювання зарубіжних авторів, зокрема А. ді Робілана, Г. Гуттериджа, П. Решіньо дозволило провести

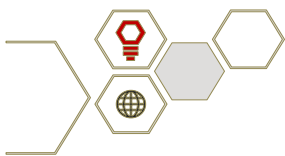

грунтовний порівняльно-правовий аналіз. Емпіричну базу дослідження склали акти цивільного законодавства України, рішення Європейського суду з прав людини, а також постанови Верховного Суду (Великої Палати, Касаційного цивільного, господарського), що ілюструють сучасні підходи до кваліфікації зловживання правом.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний обсяг наукових досліджень у сфері зловживання цивільними правами та наявність різноманітних концепцій у правовій літературі, існує нагальна потреба в проведенні компаративістського аналізу зарубіжного досвіду обмеження таких зловживань у межах провідних правових систем світу. Це дасть змогу виявити їх функціональні еквіваленти та визначити перспективи модернізації українського законодавства з урахуванням практики ЄСПЛ і правових позицій Верховного Суду.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Для досягнення поставленої мети необхідно: дослідити генезу та правову природу зловживання цивільними правами; висвітлити розвиток цього явища через систему доктринальних підходів; через аналіз зарубіжного досвіду функціонування механізмів стримування зловживань, обґрунтувати шляхи модернізації механізмів обмеження зловживань в Україні з урахуванням практики ЄСПЛ та Верховного Суду.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній українській науці відсутнє єдине визначення поняття "зловживання правом", що пояснюється складністю самого явища та недостатньою розробленістю загальної теорії. Як слушно підкреслює О. О. Кот, «за весь час свого існування залишається однією з найбільш спірних доктринальних проблем приватного права буквально у всіх аспектах, починаючи від самої назви та правової природи і закінчуючи ознаками цього явища» [1, с. 108]. Дискусії точаться навколо юридичної природи цього феномену: чи залишається поведінка

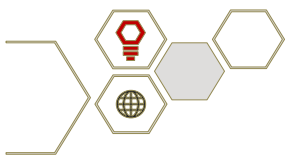
суб'єкта правомірною через її формальну відповідність закону, чи вона набуває протиправного характеру через свою деструктивну спрямованість.

Виокремлення різноманітних концепцій, представлених у правовій літературі в групі, дозволяє виділити кілька основних підходів. Перший підхід кваліфікує зловживання правом як автономну категорію, що не вписується в традиційну дихотомію «правомірне-протиправне». Як аргументовано доводить О.Б. Ганьба, цей феномен є особливий вид «межової правової поведінки», [2, с. 98] який полягає у здійсненні ними своїх суб'єктивних прав не за призначенням, недозволеними способами, у результаті чого порушуються не приписи норм об'єктивного права, а дух, принципи та ідея права, чим завдається шкода державі, суспільству або особі.

Поведінка суб'єкта при зловживанні правом позбавлена соціальної цінності, що нівелює її правомірний характер. Водночас, через відсутність прямої протиправності щодо норм позитивного права, така діяльність не набуває ознак класичного делікту.

Другий підхід ґрунтується на тезі, що зловживання правом за своєю суттю є різновидом протиправної поведінки. Це результат трансформації правової свободи на інструмент деструкції, де егоцентричні інтереси суб'єкта вступають у прямий конфлікт із соціальною місією права та «духом» закону. У межах цього підходу виділяються дві ключові наукові позиції.

М.А. Рубашенко пропонує розглядати це явище через призму дуалізму: «з одного боку – як особливий вид неправомірної поведінки (відмінний від правопорушень), під час якої суб'єкт правових відносин (зловживач), реалізуючи свої законні права та обов'язки в межах встановлених законом, завдає шкоди іншим суб'єктам, діючи при цьому формально правомірно, з іншого боку – діяння, яке містить усі елементи юридичного складу конкретних злочинів, деліктів, проступків тощо, а отже, виступає конкретним видом правопорушення» [3, с. 119].

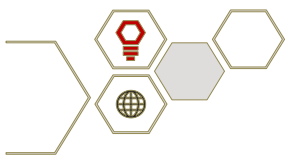

Навіть якщо закон формально мовчить, реалізація права всупереч його призначенню визнається об'єктивно неправомірною через порушення принципів добросовісності, справедливості та розумності (ч. 6 ст. 3 ЦК України). Це твердження стає ключовим у межах природно-правової доктрини: якщо ми сприймаємо природне право як фундамент, то будь-який вчинок проти «духу» справедливості є правопорушенням, незалежно від того, що написано у «букві» позитивного закону.

У межах третьої концептуальної парадигми зловживання правом є діяльністю, що формально не виходить за нормативні межі, встановлені законодавством. Прибічники цієї теорії спираються на аксіому: «зловживання правом – діяння правомірне, яке завжди зовні спирається на суб'єктивне право і формально не суперечить об'єктивному праву» [5, с. 103].

Правомірність і зловживання правом розмежовуються за критерієм соціальної спрямованості. Так, правомірна поведінка характеризується не лише формальною відповідністю «букві закону», а й своєю суспільною корисністю чи принаймні прийнятністю для правопорядку. Натомість зловживання правом визначають як «правомірне, проте аморальне здійснення суб'єктивного права всупереч його призначенню» [6, с. 23–35]. Така діяльність позбавлена соціальної цінності та конструктивної мети, оскільки суб'єкт, прикриваючись легальним статусом, повністю ігнорує телеологічне призначення юридичної норми.

Логічна неспроможність самого поняття «зловживання правом», полягає в тому, що завдання шкоди іншим особам за своєю суттю не може входити до змісту жодного суб'єктивного права. Таким чином, якщо дія є складовою права, вона не може бути незаконною; якщо вона незаконна, то вже не є правом. Також, «зловживати правом» – це логічний парадокс. Як тільки особа починає діяти на шкоду іншим, вона не зловживає своїм правом, а виходить за його межі, втрачаючи юридичне обґрунтування своїх дій. Однак ця позиція, попри свою раціональність, не враховує випадків, коли шкода

спричиняється внаслідок дій, які формально залишаються в межах дозволеного права.

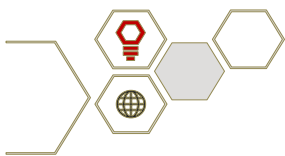
Одна з найпоширеніших форм зловживанням правом вважається шикана, яка походить від німецького «schikane», що означає «знущення, каверза». Фундаментальну заборону на таку поведінку містить ст. 13 Конституції України, яка «передбачає, що неприпустимим є здійснення права із наміром завдати шкоди іншій особі та зловживати правом у інших формах, а також встановлено обов'язок при здійсненні цивільних прав дотримуватися моральних засад суспільства та не порушувати права інших осіб».

Ідея про те, що індивідуальна свобода не є абсолютною і обмежена правами оточуючих, відображена у ст. 23 КУ: «кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості». Відповідно, межі правомірної поведінки особи визначаються необхідністю дотримання балансу між приватними інтересами та правами інших членів суспільства.

У загальній теорії права традиційно виділяють три основні форми реалізації: використання, виконання та дотримання. Окремо також розглядають правозастосування як особливу, владну форму діяльності компетентних органів. Аналіз дозволяє стверджувати, що зловживання правом може виникати у трьох із зазначених форм, а саме у використанні, виконанні та застосуванні права, тоді як у формі дотримання воно є неможливим.

Найпоширеніша форма зловживання правом — використання: уповноважена особа реалізує суб'єктивне право в спосіб, що суперечить його призначенню, задовольняючи власний інтерес на шкоду іншим, суспільству чи державі, формально діючи в межах норми.

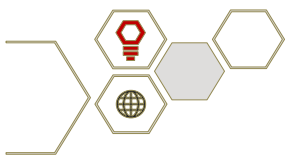
Невизначеність змісту та абстрактність меж суб'єктивного права створюють дискреційний простір для обрання шкідливої поведінки. До цієї форми належать зловживання процесуальними, власницькими,

корпоративними та іншими правами. Прикладом слугує звернення власника до суду з позовом про визнання договору поруки недійсним не з метою захисту своїх цивільних прав, а виключно для уникнення виконання боргових зобов'язань. Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду від 19 лютого 2021 року у справі № 904/2979/20 [8] сформулював важливі висновки: по-перше, несуттєве часткове виконання договору поруки не є безумовним доказом його реальності – такий факт оцінюється в сукупності з іншими обставинами такими як пов'язаність сторін, відсутність відносин між боржником і поручителем, мета зміни підсудності; по-друге, боржник, який не є стороною договору поруки, може оспорювати його як фіктивний, але лише за умови доведення порушення саме свого цивільно-правового інтересу, а не лише процесуального; по-третє, Суд розмежував зловживання матеріальними правами та процесуальними, яке долається заходами процесуального примусу, а не визнанням договору недійсним.

Менш поширена форма зловживання – виконання обов'язків. Виникає, коли норма чи договір не деталізують спосіб, час, місце виконання, залишаючи свободу розсуду. Особа використовує цю свободу не для належного виконання, а для створення незручностей, витрат чи шкоди кредитору. У роботі Г. О. Старковської наводяться яскраві приклади такої поведінки: «підприємець повернув борг у розмірі 16 тисяч гривень монетами номіналом не більше десяти гривень. Зробив він це після звернення кредитора до суду та попередження з боку судових приставів. Гроші загальною вагою понад 15 кілограмів вмістилися у 14 мішків. Судові пристави прийняли гроші та закрили виконавче провадження» [9, с. 76].

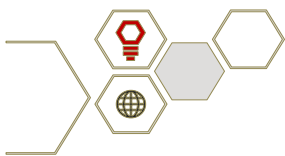
Однією з найпоширеніших форм зловживання правом є свідоме ухилення від виконання зобов'язань шляхом маніпуляції правовими нормами чи умовами договорів, навіть за наявності реальних можливостей для їх виконання. Воно може проявлятися через «перешкоджання реалізації суб'єктивних цивільних прав кредиторів на їх захист і відновлення» [10, с. 27],

що реалізується через процесуальне затягування розгляду справ зокрема, шляхом висунення необґрунтованих зустрічних вимог або вчинення удаваних правочинів для приховування майна. Такі дії зазвичай кваліфікуються як зловживання правом на захист, оскільки за наявності реальної можливості виконати зобов'язання боржник використовує законні механізми виключно для уникнення відповідальності.

У справі № 924/408/21 (924/287/23) [11] ліквідатор підприємства-банкрута оскаржив договори купівлі-продажу нерухомого майна, укладені за п'ять років до відкриття процедури банкрутства. Підприємство-боржник продало іншій компанії нежитлову будівлю та земельну ділянку. Потім вже в межах справи про банкрутство, ліквідатор звернувся з позовом про визнання цих договорів недійсними та витребування майна. Позов було мотивовано тим, що договори були фраздаторними – укладеними на шкоду кредиторам. Ліквідатор вказав, що на момент продажу діяльність боржника була збитковою, і він вже мав невиконані зобов'язання перед іншими контрагентами. Головною метою угоди було зменшення активів підприємства та виведення майна на користь пов'язаних осіб, щоб унеможливити задоволення вимог кредиторів за рахунок цього майна в майбутньому. Цей приклад ілюструє, що ухилення від виконання зобов'язань може відбуватися через реально виконані правочини, якщо вони вчинені з наміром приховати майно від майбутніх кредиторів.

Ще одним поширеним проявом зловживання є використання корпоративної оболонки для уникнення особистої відповідальності за зобов'язаннями компанії. У праці "Piercing of the Corporate Veil for Evasion of Tort Obligations" [12, с. 42] аналізуються випадки, коли юридична особа стає інструментом для деліктних маніпуляцій. Автор розмежовує: створення компанії для мінімізації майбутніх ризиків – допустимо, а використання корпоративної форми для ухилення від вже існуючих зобов'язань – пряме зловживання правом.

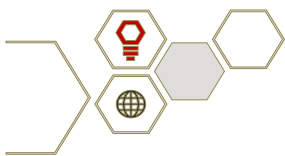

У вузькому розумінні застосування права в цивільному праві неможливе. У широкому ж розумінні – як використання правових інструментів, зокрема звернення до суду, – аналогом такого зловживання виступає зловживання процесуальними правами: необґрунтоване об'єднання позовних вимог або залучення особи як відповідача для зміни підсудності. Верховний Суд у складі Касаційного цивільного суду в ухвалі від 22 січня 2025 року у справі № 204/4472/24 [13] роз'яснив, що процесуальні права надаються учасникам для сприяння суду у правильному вирішенні справ. Кожного разу, коли сторона вчиняє процесуальну дію не з цією метою, а для досягнення сторонніх цілей таких як, затягування розгляду, введення суду в оману, створення перешкод опоненту, вона використовує право всупереч його призначенню, тобто зловживає ним.

Способи захисту поділяють на загальні та спеціальні. Перелік у ч. 2 ст. 16 ЦК охоплює фундаментальний інструментарій. Відшкодування збитків розглядають як загальний засіб, що застосовується незалежно від наявності спеціальних застережень. Практичне значення класифікації полягає у пріоритетності спеціальних норм над загальними. Загальні способи захисту відіграють роль субсидіарного інструментарію. Такий ієрархічний підхід є визначальним для судів при оцінці належності обраного способу захисту.

Допускається одночасне посилання на загальні засади ст. 16 ЦК та спеціальне законодавство за умови змістовної тотожності обраних заходів. Зокрема, визнання права (п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК) знаходить втілення у ст. 392 ЦК України щодо визнання права власності.

Наслідком зловживання правом є застосування спеціальних способів захисту, спрямованих на припинення шкідливих дій, а не на відновлення самого права. Основним із них є відмова в захисті цивільного права (ч. 3 ст. 13 ЦК України), яка може виражатися у відмові в позові, визнанні недійсними правочинів, вчинених зі зловживанням, або покладенні на особу інших негативних наслідків. Заходи охорони права власності поділяють на речово-

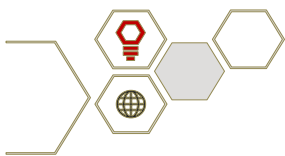

правові (віндикація, негаторний позов, визнання права); зобов'язально-правові (відшкодування збитків); спеціальні (оспорювання правочинів, захист від неправомірних дій органів влади). Особлива природа речових прав обумовлює застосування спеціалізованих інструментів, як-от віндикація (ст. 387 ЦК України). Цей засіб є формою реалізації загального принципу відновлення попереднього стану. Як свідчить судова практика, негаторний позов (ст. 391 ЦК) застосовується для усунення перешкод у користуванні майном. Наприклад, у справі № 752/25403/19 [14] позивачка звернулася до суду з вимогою припинити використання сусідньої квартири як хостелу, що створювало незручності для мешканців будинку – шум, засмічення під'їзду, паління в коридорах. Суд, дослідивши матеріали справи, встановив наявність перешкод у здійсненні прав власників сусідніх квартир, що ілюструє практичне застосування речово-правових способів захисту.

Відповідно до ч. 3 ст. 35 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, якщо вона: а) несумісна з положеннями Конвенції або Протоколів до неї, явно необґрунтована або є зловживанням правом на подання заяви; або б) що заявник не зазнав суттєвої шкоди, якщо тільки повага до прав людини, гарантованих Конвенцією і Протоколами до неї, не вимагає розгляду заяви по суті [15]. Ця норма є безпосереднім інструментом ЄСПЛ для фільтрації очевидно необґрунтованих або сутяжницьких скарг.

Значний масив форм зловживання правом виокремлюється у практиці Європейського суду з прав людини стосовно неприйнятності заяв за статтею 35 Конвенції. До таких форм належать: подання інформації, що «вводить Суд в оману»; «вживання образливих висловлювань»; «порушення вимог щодо конфіденційності під час процедури дружнього врегулювання»; «заява сутяжницька або не містить реальної мети» [16, с. 233–234].

Як зазначає Європейський суд з прав людини, визначальним фактором є намір особи або мета, яку вона переслідує, звертаючись до захисту Конвенції.

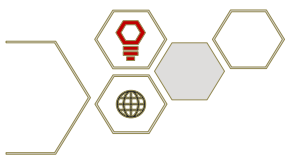

У цьому контексті Суд враховує оцінку, надану національними судами, або, навпаки, відсутність такої оцінки. При цьому ключовим є перевірка того, чи ґрунтувалися висновки національних судів на прийнятній оцінці відповідних фактів справи [17]. Іншими словами, ЄСПЛ не підміняє собою національні суди, але здійснює нагляд за тим, наскільки обґрунтовано та послідовно останні встановили наявність у діях особи мети, спрямованої на знищення прав і свобод, гарантованих Конвенцією.

Такий підхід було застосовано, зокрема, у рішенні у справі «Леніс проти Греції» (Lenis v. Greece), де Суд встановив, що заявник намагався відвернути статтю 10 Конвенції від її справжнього призначення, використовуючи право на свободу вираження поглядів для цілей, явно суперечних цінностям Конвенції, що стало підставою для застосування статті 17 та визнання скарги несумісною *ratione materia* [17]. Відтак, аналіз суб'єктивного критерію дозволяє відмежувати добросовісне користування правом від його зловживання, що набуває особливого значення у справах, пов'язаних із свободою вираження поглядів, свободою асоціацій або свободою релігії.

Висновки. Проведений аналіз засвідчує, що зловживання цивільними правами є складною багатоаспектною категорією, доктринальне осмислення якої розвивається в межах трьох підходів: як межова поведінка, різновид правопорушення та формально правомірна, але аморальна діяльність. Основними формами виступають шикана, використання права всупереч призначенню, недобросовісне виконання обов'язків та процесуальне сутяжництво. Механізми обмеження ґрунтуються на системі меж здійснення прав, відмові в їх захисті та широкому арсеналі способів захисту, а їх модернізація забезпечується послідовною практикою Верховного Суду та ЄСПЛ, яка конкретизує критерії зловживання й зобов'язує національні суди активно протидіяти недобросовісності.

Особливе місце серед форм зловживання посідає шикана – здійснення права виключно з наміром завдати шкоди. Відсутність її легального

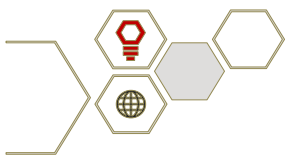

визначення в українському законодавстві створює труднощі в правозастосуванні, покладаючи на потерпілого тягар доказування виключно шкідливого умислу. Для усунення цієї прогалини пропонується закріпити в ст. 13 ЦК України дефініцію шикани як різновиду реалізації цивільних прав, що характеризується прямим умислом та єдиною метою – спричинення шкоди іншому учаснику правовідносин. Ключовими ознаками мають бути: наявність прямої вини, протиправний характер дій, спрямованість на майнові чи особисті немайнові права, фактичне завдання шкоди. Крім шикани, зловживання може виникати у трьох формах реалізації права: використанні, виконанні обов'язків та застосуванні (у контексті процесуальних зловживань при ініціюванні судового розгляду). Окремими проявами є фраздаторні правочини для приховування майна від кредиторів та використання корпоративної структури для уникнення відповідальності.

Подальше вдосконалення механізмів обмеження зловживання правами в Україні потребує вирішення кількох завдань. По-перше, доцільно законодавчо уніфікувати визначення «зловживання процесуальними правами» та наслідки такого зловживання в усіх процесуальних кодексах, а також надати судам право самостійно визнавати дії недобросовісними. По-друге, необхідно посилити роль суду у застосуванні заходів процесуального примусу, що стимулюватиме добросовісну поведінку, особливо актуально в умовах воєнного стану. По-третє, важливим є підвищення правової освіченості учасників судового процесу та формування культури, яка виключала б сприйняття прав як інструменту для маніпуляцій. Нарешті, імплементація стандартів ЄСПЛ у практику українських судів потребує системного моніторингу та узагальнення для своєчасного виявлення прогалин і забезпечення єдності судової практики.

Література:

1. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ: Алерта, 2017. 494 с.

2. Ганьба О. Зловживання правом: аналіз наукових поглядів та авторське трактування окремих проблем. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1-2. С. 95–99.

3. Рубашенко М. А. Зловживання правом як загально правова категорія: допустимість, сутність, кваліфікація. *Цивільне право*. 2010. № 4. С. 110–119.

4. Цивільний кодекс України : Закон від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.03.2026).

5. Рогач О. Я. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження. Ужгород: *Ліра*, 2011. 368 с.

6. Резнікова В. В. Зловживання правом: поняття та ознаки. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1 (45). С. 23–35.

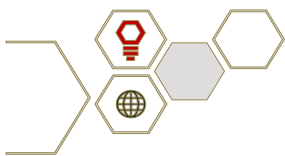
7. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 10.03.2026).

8. Постанова Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 19 лютого 2021 року у справі № 904/2979/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95170149> (дата звернення: 16.03.2026).

9. Старковська Г. О. Зловживання правом: загально-теоретичне дослідження : кваліфікаційна робота ... магістра права : 081 Право. Маріуполь: Маріупольський державний університет, 2021. 105 с.

10. Хохлова Т. С. Форми зловживання правом: теоретико-правовий аспект. *ScienceRise: Juridical Science*. 2020. № 4 (14). С. 23–28. DOI: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2020.216734>.

11. Постанова Верховного Суду у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 22 травня 2024 року у справі № 924/408/21 (924/287/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128169832> (дата звернення: 16.03.2026).

12. Lo S. H. C. Piercing of the Corporate Veil for Evasion of Tort Obligations. *Common Law World Review*. 2017. Vol. 46. P. 42–61.

13. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 22 січня 2025 року у справі № 204/4472/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124808877> (дата звернення: 19.03.2026).

14. Рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 20 березня 2020 року у справі № 752/25403/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88865693> (дата звернення: 16.03.2026).

15. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рим, 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 21.01.2026).

16. Криворучко Д. В. Категорія «зловживання правом» у контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини. *Право і суспільство*. 2021. № 1. С. 227–234. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.35>.

17. *Lenis v. Greece (dec.)* : Application no. 47833/20, European Court of Human Rights, 27 June 2023, § 44. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-226442%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-226442%22]}) (дата звернення: 21.03.2026).